

УДК 811.161.2'373.2

АНТРОПОНІМИ ПОДІЛЛЯ XVII ст. НА -АШ, -АШКО

Зоряна Купчинська

*Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра української мови імені професора Івана Ковалика
вул. Університетська, 1, кімн. 234, 79001, Львів, Україна
тел.: 0322 239 47 17
e-mail: kupchynska@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0000-0345>*

Розвідку присвячено дослідженню українських антропонімів на -аш, -ашко XVII ст., які засвідчені в маловідомому турецькому історичному джерелі «Дефтер Муфассал 1681 року». Метою цієї студії є аналіз структури і твірних основ власних назв «Дефтера Муфассала 1681 року», які утворилися за допомогою суфіксів -аш, -ашко. Щоб досягти поставленої мети, визначено такі завдання: 1) виокремити українські антропоніми XVII ст. з «Дефтера Муфассала 1681 року», які містять форманти -аш, -ашко; 2) провести аналіз власних назв людей та порівняти їх із сучасним українським антропоніміконом; 3) виявити ті оніми, які на сучасному етапі не зафіксовані. У статті використано описовий метод і методи аналізу, систематизації та порівняння. Ця розвідка є продовженням низки студій автора. У результаті розвідки встановлено, що проаналізований фрагмент антропонімії «Дефтера Муфассала 1681 року» свідчить про те, що система українських власних назв історично і територіально об'єднана. Власні назви на -аш і -ашко вже у XVII ст. засвідчили, що такі антропоніми є своєрідними ідентифікаторами українців Поділля, що підтверджується і на сучасному етапі. У цій студії відновлено власні назви, які на сьогодні втрачено, однак завдяки турецькій пам'ятці відтворено фрагмент історичної антропонімії. Виокремлені власні назви на -аш і -ашко підтверджують, що у XVII ст. існував обширний реєстр запозичених власних імен, які адаптувалися на українському мовному ґрунті і стали твірними основами для прізвищевих назв цих типів. Мотиваційними базами антропонімів на -аш і -ашко були головню християнські імена. Адаптація канонічного іменника відбувалася за допомогою суфіксації. Перспективним є те, що нововиявлені історичні власні назви різних типів розширюють базу даних українського антропонімікону в діахронії, що має велике значення для розвитку загальнослов'янської ономастики, зокрема антропоніміки.

Ключові слова: антропонімікон, антропоніми на -аш і -ашко, твірні основи, власні назви людей, «Дефтер Муфассал 1681 року».

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ufll.2026.21.5165>

Формулювання проблеми. Одне з найважливіших завдань сучасної ономастики полягає в тому, щоб сформувати повний індекс антропонімів, які представлені в українському онімному просторі в діахронії і синхронії. Відбувається поступове вивчення історичних пам'яток, що є новими джерелами інформації щодо онімії. Вивчення турецької пам'ятки XVII ст. «Дефтер Муфассал 1681 року» уможливило студіювання твірних основ нововиявлених антропонімів і суфіксів/формантів, за допомогою яких творилися власні назви людей.

Метою цієї студії є аналіз структури і твірних основ власних назв «Дефтера Муфассала 1681 року», які утворилися за допомогою суфіксів -аш, -ашко. Щоб досягти поставленої мети, визначено такі **завдання**: 1) виокремити українські антропоніми XVII ст. з «Дефтера Муфассала 1681 року», які містять форманти -аш, -ашко; 2) провести аналіз власних назв людей та порівняти їх із сучасним українським антропоніміконом; 3) виявити ті оніми, які на сучасному етапі не зафіксовані.

Виокремлення раніше не з'ясованих частин загальної проблеми. Антропоніми Поділля XVII ст. на -аш, -ашко ще не були об'єктом окремого дослідження, тому важливо з'ясувати специфіку цих онімів у діахронії. Ці типи назв є своєрідними маркерами української ідентичності, яка чітко проявилася ще на рівні XVII ст. через антропонімію.

Джерельна база. «Дефтер Муфассал 1681 року» – турецьке історичне джерело, яке дає змогу вивчати соціально-економічні та політичні відносини в Османській імперії, починаючи з XV ст. Ця пам'ятка містить детальні переписи провінцій імперії, відомості про підвладне, головню християнське, населення, що повинно було сплачувати податки. Дефтери, як і інша документація Порти, написана турецькою мовою, але арабською графікою. У книзі (Dariusz Kołodziejczyk. The Ottoman Survey Register of Podolia (ca. 1681). Defter-i Mufassal-i Eyalet-i Kamanîçe. Part I: Text, Translation, and Commentary. Kyiv – Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute, 2004. 672 p., 6 maps.) укладач і автор коментарів Д. Колодзейчик наводить текст Муфассала сучасною турецькою мовою, транскрибуючи латинкою. Для нас особливо цікавим є Дефтер Кам'янецького еялету, який існував упродовж 1672–1699 рр. на території Подільського воєводства, що нею Річ Посполита змушена була поступитися Порті за Бучацьким мирним договором 1672 року. Муфассал опубліковано на основі мікрофільму цього рукопису, який зберігається в Головному Османському архіві у Стамбулі (Başbakanlık Osmanlı Arşivi). Детальний опис цієї пам'ятки подає Д. Колодзейчик у вступі. Муфассал складається з двох частин. У першій ідеться про хасси – річні доходи султана і кам'янецького бейлербея з аялету, про кількість промислів та наявність дозволів на підприємницьку діяльність, перелік володінь великого візира Ахмеда-паші Кьопрюлю-заде [3: 73–78]. Друга частина складається з переліку назв усіх зареєстрованих поселень (844) і поіменного реєстру дворів та їх господарів (див. детальніше [1: 124–144]). **Давні антропоніми, виокремлені з історичної пам'ятки, – додаткова інформація про антропонімікон, який функціонував на території України у XVII ст.** Власні назви людей, що репрезентовані в «Дефтері Муфассалі 1681 року», свідчать про давність таких онімних утворень, адаптацію запозичених імен на українському ґрунті. Виявлені та проаналізовані власні назви людей поповнили загальнослов'янський антропонімікон.

Методи. У розвідці використано описовий метод і методи аналізу та систематизації.

Аналіз досліджень. Ця розвідка є продовженням низки студій автора¹. Крім цього, є статті, які представляють дослідження інших типів онімікону² «Дефтера Муфассала 1681 року».

¹Купчинська З.О. Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Філологія*. Вип. 1(45). С. 281–289. Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. *II. Мовознавча комісія НТШ. З історії людей та ідей*. С. 221–242. Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. *III. Студії з ономастики та етимології*. 2021–2022. С. 118–132. Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. *IV. Науковий вісник Ужгородського університету. Філологія*. Вип.1(47). С. 167–179. Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. *VI. Студії з ономастики та етимології*. 2023–2024. С. 68–87. Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. *VII. Записки НТШ. Праці філологічної секції*. Т. 276. С. 387–397. Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. *IX. Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Вип. 9. С. 47–56. Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. *X. Мовні і концептуальні картини світу*. К., 2025. Вип. 2(78). С. 223–251. Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. *XI. Записки з ономастики*. 2025. Вип. 28. С. 68–97. Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. *VIII. На службі науки і культури* : зб. наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 90-річчя в двох томах. Київ – Львів, 2025. Т. 2. С. 35–55.

²Купчинська, З. О. Дефтер Муфассал 1681 року – унікальне джерело українського онімікону. *Студії з ономастики та етимології*. 2019–2020. С. 124–144. «Дефтера Муфассала 1681 року»: Власні назви мартологів «Дефтера Муфассала 1681 року»: характеристика твірних основ. *Вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія*. Вип. 2 (50). С. 272–279.

Виклад основного матеріалу. Українські вчені розглядали антропонімії типи і на рівні діахронному, і синхронному. Антропоніми на -аш, -ашко згадано в багатьох працях ономастів. Однак доцільно зупинитися лише на праці Ю. К. Редька, який на основі значного фактичного матеріалу, зробив відповідні висновки: «З цим суфіксом (-аш) утворено понад пів сотні прізвищ (записано 55, тобто 0,59%). Значна частина їх утворена від власних імен. Суфікс -аш надавав їм зменшено-фамільярний відтінок: Барабáш (Кв, Лв, Рв, Фр, Тр, Хм, Чр) і здеформоване Балабаш (Рв) від імені Бараба (Варрава), польське Baraba, Barabasz, Григорáш (Вн, Крв, Фр), Дмитрáш (Лв), Захаріáш (Чрв), Ілляш, Кáрлаш (Фр, від Карл), Кíнаш (Зк, Лв, від імені Конон), Клімáш (Тр), Лúкаш (Вн, Лв, Пл, Од), Матіáш (Вл, Фр), Матяш (Вн, Кв, Пл, См), Михáш (Прм), Остáш (Зк, Лв, від імені Остафій, Остап), Пётрáш (Жт, Зк, Лв), Фédáш (Лмк), Юрáш (Зк). Деякі прізвища на -аш постали на базі прикметників і мали атрибутивне значення: Білáш (Вн, Жт), Мáлаш (Лв), Худáш (Лв), Юнáш (Зп). В окремих випадках прізвище, утворене від іменника, мало значення зменшено-пестливої назви: Братáш (Лв, См). Нерідко прізвища на -аш утворені від неясної твірної основи: Барнáш (Лв, є і прізвище Бáрна), Болюбáш (Лв), Грédаш (Тр), Мадарáш (Лв, Тр), Пáпаш (Лв), Саблатáш (Лв), Сагáш (Тр) і ін.» [2 : 241].

Як відомо, Ю. К. Редько працював із сучасним антропоніміконом, однак варто розглянути й діахронний матеріал, що уможливить аналіз тенденцій і закономірностей у формуванні та розвитку цього типу назв. «Дефтер Муфассал 1681 року» – історичне джерело, що дало можливість почерпнути українську антропонімію XVII ст. відповідних типів.

У процесі ґрунтового наукового дослідження виокремлено 38 антропонімів із суфіксом -аш:

Andraş [139, 186] (Андраш (Тр., 33) < Андрій). Є 490 сучасних засвідчень цього прізвища на території України. Від нього утворено низку похідних: Адрашек, Андрашій, Андрашин, Андрашинець, Андрашко, Андрашникова, Андрашов, Андрашук, Андрашулик [4].

Andriyaş [40, 98, 118, 168] (Андріяш (Тр., 33) < Андрій). Варіант чоловічого імені Андріяш унаслідок трансонімізації перейшов на рівень сучасного прізвища, що має понад дві тисячі засвідчень в сучасному українському антропоніміконі. Крім того, це ім'я стало твірною основою для багатьох прізвищ: Андріяшів, Андріяшівська, Андріяшек, Андріяшенко, Андріяшик, Андріяшкин, Андріяшко тощо [4].

Astanaş [311] (*Астанаш, очевидно, здеформований запис. Можливо, пов'язано з Анастасій (пор. Анастась (Тр., 31)). Однак у цьому антропонімі маємо фіналь -аш, яка асоціюється із суфіксом -аш, однак кінцеве *ш*, очевидно, пов'язане із впливом -*'я.

Dimitraş [18] (Дімітраш/Димитраш < Димитр (Тр., 107) + аш (пор. Григораш, Дмитраш (Ред., 115)). Обидва прізвища функціонують у сучасному антропоніміконі України (СПЧ, 121) [4].

Diyaş [40] (*Діяш/*Дияш < *Тіяш/*Тияш < Матіяш /Матияш < Матвій (пор. Матіяшів, Матіяшко, Матияшек [4]). Такий шлях формування цих антропонімів – лиш припущення. Сьогодні вони не засвідчені в українському антропоніміконі. Можливо, ця назва зазнала деформації.

Dumitraş [300] (Думітраш/Думитраш (Тр., 107) < Дмитро). Обидва варіанти прізвища є у сучасному антропоніміконі. Це ім'я входить і до складу інших власних назв: Думитрашкевич, Думитрашко, Думитрашук [4].

Gavraş [63, 98, 136, 149, 151, 171] (Гавраш (пор. Гаврас (Тр., 88)) < Гавр(о) + -аш < Геврасій (Тр., 87)). На сьогодні є два носії такого прізвища [4].

Girgoraş [135] (*Гіргораш/*Гиргораш < Гіргор/Гиргор + -аш < Григорій). Такі антропоніми втрачено.

Gillogoraş [93] (*Глілогораш/*Глилогораш < Глілогор/Глилогор? + -аш < очевидно, Григорій). Такі назви не вдалося виявити на сучасному етапі.

Gürgiraş [146, 160, 164, 350] (*Гюргіраш < Гюргір + -аш < Григорій). Такий антропонім занепає.

Homaş [39, 71] (*Хомаш < Хома + -аш < Хома/Фома). У сучасному українському антропоніміконі така назва відсутня, натомість зафіксовано похідне прізвище Хомашко [4].

İhoraş [171] (*Ігораш < Ігор (Тр., 147–148) + -аш (пор. Дмитраш, Лукаш (Ред., 115)). Ні як ім'я, ні як прізвище нам не вдалося зафіксувати цей антропонім на сучасному етапі.

İlyaş [17–18, 49, 64, 81, 94, 141, 188, 240, 242, 245, 248, 274, 275, 285, 299, 302, 321] (Іляш < Іля + -аш (пор. Матяш, Юраш (Ред., 115) < Ілля). Сьогодні зафіксовано 240 одиниць такого прізвища [4].

İstaş [359] (*Істаш/Сташ (пор. Сташків, Сташко, Сташок (Ред. II, 1007) < Істах/Стах + -*jь < Стасій, Станіслав, Анастасій (Тр., 347)). На сьогодні засвідчено 20 носіїв прізвища Сташ [4]. Початкове І – турецький фонетичний вплив (при збігові приголосних на початку слова додавався голосний І).

İvaş [16, 20, 35–36, 47, 53, 55, 62, 67, 81, 95, 113, 142, 146, 149–50, 153, 158, 164, 185–86, 191, 311, 322–23, 330–31, 333–36, 340, 355, 357–59, 361] (Іваш < Ів(ан) + -аш (пор. Івашенко, Івашина, Івашка, Івашкевич, Івашків (Ред. I, 413)) < Іван). Зафіксовано 51 носій цього прізвища [4].

İzbaraş [249] (*Ізбараш/*Збараш < Избар/Збар? + -аш (пор. Болубаш, Юраш (Ред., 115)). Ці варіанти атропоніма втрачені, проте збереглися споріднені форми: Збарашенко [4].

Karaş [186, 359] (Караш < Кара < 1) апелятив кара – покарання, покута; 2) апелятив тюркського походження кага – чорний (Чуч., 250)) + -аш (пор. Федаш, Худаш (Редько 2023, 241). У сучасному українському антропоніміконі таке прізвище функціонує [4].

Klimaş [263] (Клімаш/Климаш < Клім/Клим + -аш (пор. Кінаш, Михаш (Редько 2023, 241) < Клим (Тр., 177–178)). Обидва антропоніми функціонують на сучасному етапі.

Konaş [28?, 144, 159, 284, 300] (Конаш (Тр., 179) < Кон (Тр., 179) + -аш (пор. Петраш, Юраш (Редько 2023, 241) < Конон). Таке прізвище виявлено в сучасному українському антропоніміконі, засвідчено також його похідні форми [4].

Kuraş [333] (Кураш < Кур + -аш (пор. Климаш, Лукаш (Редько 2023, 241) < Кирило). Це прізвище наявне в сучасному антропоніміконі [4].

Kuşmaş [175] (*Кушмаш (< можливо, антропонім пов'язаний із іменем Кузьма або помилковий/некоректний запис у пам'ятці. Такої власної назви в сучасному українському антропоніміконі не виявлено.

Lukaş [16, 19, 20, 50, 66, 135, 185–86, 233, 312, 335] (Лукаш (Тр., 198) < Лука + -аш (пор. Осташ, Петраш (Редько 2023, 241)). Сьогодні це прізвище досить поширене (3969 од.) [4].

Martaş [201] (*Марташ < Март + -аш (пор. Дмитраш, Михаш (Редько 2023, 241)) < Мартин (Тр., 217)). На сучасному етапі нам не вдалося зафіксувати таке прізвище, але відоме таке історичне засвідчення: Maria Martash (1841–1915) [4].

Matyaş [27, 96, 255, 302, 342, 344] (Матяш (Тр., 221) < Матьо (Тр., 221) + -аш < Матвій (Тр., 220–222)). Сучасне прізвище Матяш має 3734 засвідчені носії [4].

Niko-ulaş [347] (*Ніко(у)лаш/*Нико(у)лаш (див. наступне).

Nikovaş [168] (*Ніковаш/*Никоваш, більш імовірно, *Ніколаш/*Николаш < 1) Ніков/Ников (пор. Ніков, Нікович [4]) + -аш < Нік/Ник + -ов (пор. Андрусів, Стасів (Редько 2023, 191)); 2) Нікола/Никола + -аш (пор. Петраш, Федаш (Редько 2023, 241)) < Микола/Никола). На сучасному етапі жодного із варіантів прізвища не засвідчено, однак є зафіксовані такі антропоніми у XIX–XX ст.: Anna Nickowash (1870), Anasthasia Nicolash (1907) [4].

Nikuraş [164] (*Нікураш/*Никкураш < Нікур/Никур + -аш (пор. Михаш, Петраш (Редько 2023, 241)) < Нік/Ник + -ур(а) (пор. Стахура, Федюра (Редько 2023, 313) < Микола/Никола). Нам не вдалося сьогодні виявити ці прізвища, однак є історичні засвідчення (Ivan Nikurash, Justina Nikurash (1898)) та похідні (Нікурашев) [4].

Panaş [102] (Панаш < Пань/Паня (Тр., 283) + аш (пор. Осташ, Петраш (Редько 2023, 241) < Панас). Таке прізвище зафіксоване в сучасному антропоніміконі [4].

Petraş [20, 33?, 47–48, 53, 72, 96, 102–03, 135, 151–52, 160, 162, 169, 359] (Петраш (Тр., 293) < Петро + -аш (пор. Лукаш, Михаш (Редько 2023, 241)) < Петро). Майже три тисячі носії такого прізвища засвідчено в Україні [4].

Pitraş [239] (Пітраш/*Питраш < Пітро (Тр., 294) + -аш < Петро). Антропонім Пітраш зберігся до сьогодні, тоді як варіант Питраш не зафіксовано [4].

Tanaş [21, 32, 41, 46, 137, 144, 155, 171, 341] (*Танаш (пор. Танась (Тр., 283)) < Тан + -аш < Панас). Такий антропонім втрачено, але він зберігся в похідних назвах: Танашевич, Танашев, Танашик, Танашук [4].

Todoraş [40] (Тодораш < Тодор (Тр., 357) + -аш < Теодор/Федор). На мапі сучасної України таке прізвище функціонує [4].

Tomaş [16, 41, 54, 66, 81, 93, 151, 349] (Томаш < Тома + -аш < Тома/Хома/Фома (Тр., 400)). Така власна назва є в сучасному антропоніміконі, відомі також похідні форми: Томашук, Томашенко, Томашко, Томашевич, Томашик [4].

Veronyaş [101] (*Вероняш < Веронь (пор. Вероня (Тр., 65)) + -аш < Веронік, Верона?). Така назва втрачена.

Yokovaş [137] (*Йоковаш < Йоков + -аш < можливо, Яків (пор. Єковишко (Тр., 413)). Такий антропонім не зберігся.

Yonaş [172] (Йонаш < Йона + -аш < Йона/Йона (Тр., 154)). На сьогодні таке прізвище функціонує [4].

Yuraş [175, 336] (Юраш < Юра + -аш < Юрій). На сучасному етапі такий антропонім засвідчено, є похідні: Юрашко, Юрашек, Юрашик, Юрашко, Юрашкевич [4].

Yürgiyaş [60] (*Гюргіяш < Гюргій + -аш < Георгій). Таку назву втрачено.

Серед назв на -аш засвідчено такі, що нам не вдалося виявити в сучасному антропоніміконі (16 одиниць), зафіксовано 18 антропонімів, які збереглися до сьогодні. Виявлено й такі дві назви, фонетичні варіанти яких і збереглися, і занепали.

До аналізу онімів на -аш залучено й ті, які не лише пов'язані з фіналлю назви, а й ті, які «обростали» іншими суфіксами, що формували похідні антропоніми:

Petraşenko [88] (Петрашенко < Петраш (Тр., 293) + -енко (пор. Тимченко,

Ничипуренко (Редько 2023, 255) < Петро + -аш (пор. Дмитраш, Карлаш (Редько 2023, 241)) < Петро). Таке прізвище функціонує в сучасному українському антропоніміконі [4].

Petraşik [113] (*Петрашік/Петрашик (Тр., 293) < Петраш (Тр., 293) + -ік/-ик (пор. Лукашик, Луцик (Редько 2023, 268)) < Петро + -аш (пор. Кінаш, Климаш (Редько 2023, 241)) < Петро). У сучасному антропоніміконі зафіксовано лише варіант Петрашик (94 од.) [4].

Romaşenko [174] (Ромашенко < Ромаш + -енко (пор. Пархоменко, Титенко (Редько 2023, 255) < Рома + -аш (пор. Дмитраш, Карлаш (Редько 2023, 241)) < Роман). Таке прізвище функціонує в Україні [4].

Şmaşo [113] (*Шімашо/Шимашо < Шімаш/Шимаш + -о (пор. Тимченко, Ничипуренко (Редько 2023, 291) < Шіма/Шима (пор. Шимко (Тр., 338)) + -аш < Симон). Такий антропонім втрачено.

Tanaşiy [105, 110, 136, 143] (*Танашій < Танаш (пор. Танась (Тр., 283)) + -ій < < Тан + -аш < Панас). Саме такий антропонім втрачено, однак споріднені засвідчені: Танашевич, Танашук, Танашик [4].

Yonaşuh [172] (*Йонашч(щ)ук < Йонашко + -ук (пор. Трофимук, Филипчук (Редько 2023, 305) < Йонаш + -к(о) (пор. Костко, Онисько (Редько 2023, 289) < Йона + -аш < Йона/Йона (Тр., 154)). Такий антропонім втрачено.

Yuraşik [240] (*Юрашік/Юрашик < Юраш + -ік/-ик (пор. Лукашик, Луцик (Редько 2023, 268)) < Юра + -аш < Юрій). До сьогодні зберігся лише другий варіант антропоніма [4].

Mitraşenko [101] (*Мітрашенко/Митрашенко < Мітраш/Митраш + -енко (пор. Ничипуренко, Пархоменко (Редько 2023, 255)) < Мітр(о)/Митр(о) + -аш (пор. Дмитраш, Захаріяш (Редько 2023, 241)) < Дмитро). У сучасному антропоніміконі функціонує прізвище Митрашенко [4], а Мітрашенко нам не вдалося виявити.

Саме до такого типу можна зарахувати і назви на -ашко, адже суфікс -к(о) приєднувався пізніше до готового антропоніма на -аш. Ю. К. Редько вважає, що антропоніми на -ашко це «первісні прізвища на -аш, в які демінутивний суфікс -к(о) вніс додатковий відтінок. У ряді випадків зустрічаються паралельно прізвища на -аш і на -ашко: Петраш (Жт, Зк, Льв) і Петрашко (Зк, Льв), Сабадаш (Льв, См) і Сабадашко (Льв), Федаш (Лмк) і Федашко (Льв). Від імен утворені також Василашко (Льв, Чрв), Гордашко (Фр, від Гордій), Ромашко (Вл), Стефашко (Льв), Томашко (Льв). Від іменників загальних назв утворилися: Кияшко (Крв), Отамашко (Зп), Хорташко (Льв). Можливо, що прізвище Сьомашко (Вл) утворене від числівникової основи і мало подібне значення, як Семерак, а Самашко (Фр) – від займенника. Неясно, від якої основи утворилося прізвище Заковрашко (Чрг). Прізвищ на -ашко 16 (0,17%)» [2: 241].

У «Дефтері Муфассалі 1681 року» виявлено 21 назву на -ашко:

Aduraşko [242] (*Адурашко < Адура + -ашко < можливо, цей антропонім споріднений із Андрашко (**Andraško (Andrij) (ДМ, 523), який в Україні має 367 носіїв** [4]. Імовірний зв'язок і з Адашко < Адам (Тр., 23)).

Andraşko [18, 106, 114, 175, 225, 233, 235–36, 244, 246, 253, 260, 262–65, 275–77, 327] (Андрашко (Тр., 33) < Андро (Тр., 33) + -ашко < Андрій). Сьогодні це прізвище зафіксовано у 502 носіїв [4].

Anteraşko [65] (*Антерашко ?). На сучасному етапі цей антропонім відсутній, як і його похідні; ймовірною спорідненою формою є Андріяшко.

Dimitraško [19–20, 37, 126, 165, 167, 168, 169, 171–72, 237] (Дімітрашко/Димитрашко < Дімітр/Димитр + -ашко (пор. Федашко, Петрашко (Ред., 115) < Димитр (Тр., 107)). Ці прізвища у двох варіантах засвідчені на сучасній карті України [4].

Hrihoraško [280] (*Грігорашко/*Григорашко < Грігор/Григор (Тр., 94) + -ашко < Григорій). Обидва варіанти занепали.

Girgoraško [126] (*Гіргорашко/*Гиргорашко < Гіргор/Гиргор + -ашко < Григорій). Такі антропоніми втрачено.

Ihoraško [171] (*Ігорашко < Ігор + -ашко < Ігор (Тр., 147–148)). Нам не вдалося виявити таку назву на сучасному етапі.

Istaško [143] (*Істашко/Сташко < Істах/Стах + -к(о) (пор. Захарко, Левко (Редько 2023, 289)) < Стасій, Станіслав, Анастасій (Тр., 347)). Зафіксовано 1527 прізвищ Сташко на території всієї України [4]. У цьому антропонімі маємо яскравий приклад того, що йде мова не про суфікс -ашко, а про -к(о).

Ivanaško [126, 127, 144, 147] (Іванашко (Тр., 144) < Іван + -ашко < Іван). На сьогодні маємо 114 носіїв цього прізвища [4].

Ivaško [42, 94, 145, 149–50, 164, 237, 277, 308] (Івашко < Ів(о)? + -ашко < Іван). Сьогодні зафіксовано близько трьох тисяч випадків використання цього оніма [4].

Konaško [234] (Конашко < Кон (Тр., 179) + -ашко < Конон)). На сучасному етапі цей онім засвідчено [4].

Lavaško [17] (*Лавашко < Лав + -ашко < Лаврентій?, можливо, помилковий запис у пам'ятці). Таке прізвище на сучасному етапі не зафіксоване, але маємо похідне: Лавашкевич [4], що свідчить про існування Лавашка.

Levaško [245] (Левашко < Лев + -ашко < Лев). В Україні є 26 носіїв цього прізвища [4]. Міронаško [97, 234] (*Міронашко/*Миронашко < Мірон/Мирон + -ашко < Мирон). На сучасному етапі ці варіанти прізвища не зафіксовано.

Nikuraško [168] (*Нікурашко/*Никурашко < Нікур/Никур + -ашко < Нік/Ник + -ур(а) < Микола/Никола). Ці антропоніми втрачено, хоч є похідні: Нікурашев [4].

Panaško [99] (Панашко < Пан (Тр., 285) / Паня (Тр., 283) + -ашко < Пантелеймон, Панас). На сьогодні такого прізвища не фіксуємо, але воно засвідчене в ХХ ст. (Гаврил Степанович Панашко (Радянський Союз, 1941)) [4].

Pilaško [43] (*Пілашко/*Пилашко < Піл/Пил (пор. Пиля, Філь, Филь (Тр., 296)) + -ашко < Пилип). Обидва варіанти антропоніма втрачено.

Tanaško [126] (*Танашко < Тан + -ашко < Панас). Такий антропонім втрачено, але є споріднені назви: Танашевич, Танашев, Танашик, Танашук [4].

Timiderlaško [147] (*Тімідерлашко/*Тимидерлашко < очевидно, запис не є коректним, можемо лише передбачати зв'язок із іменем Дмитро/Дмитрій). Однак антропонімний формант чітко представлений. Обидва варіанти антропоніма на сьогодні втрачено.

Todoraško [175] (Тодорашко < Тодор (Тр., 357) + -ашко < Теодор/Федор). На сучасному етапі таке прізвище функціонує в Україні [4].

Yonaško [172] (Йонашко < Йон + -ашко < Йона/Йона (Тр., 154)). На сьогодні це прізвище не функціонує в Україні, проте маємо фіксацію у ХХ ст.: Йонашко Юрко (США, 1915) [4].

Серед назв на -ашко нововиявлених є 11 назв, а тих, які збереглися до сьогодні, 9 одиниць. Фонетичні варіанти однієї назви належать і до нововиявлених, і до збережених. Як і на сучасному етапі, так і на рівні XVII ст. назви на -аш і на -ашко

формували антропонімні пари: Dimitraş – Dimitraşko, Girgoraş – Girgoraşko, İhoraş – İhoraşko, İstaş – İstaşko, İvaş – İvaşko, Panaş – Panaşko, Tanaş – Tanaşko, Todoraş – Todoraşko, Yonaş – Yonaşko.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Проаналізований фрагмент антропонімії «Дефтера Муфассала 1681 року» свідчить про те, що система українських власних назв історично і територіально об'єднана. Власні назви на -аш і -ашко вже у XVII ст. засвідчили, що такі антропоніми є своєрідними ідентифікаторами українців Поділля, що підтверджується і на сучасному етапі.

У цій студії відновлено антропонімікон, який на сьогодні втрачено, однак завдяки турецькій пам'ятці відтворено фрагмент історичної антропонімії.

Віокремлені власні назви на -аш і -ашко підтверджують, що у XVII ст. існував обширний реєстр запозичених власних імен, які адаптувалися на українському мовному ґрунті і стали твірними основами для прізвищевих назв цих типів. Мотиваційними базами антропонімів на -аш і -ашко були головно християнські імена.

Адаптація канонічного іменника відбувалася за допомогою суфіксації.

Щодо перспектив такого характеру досліджень, то опрацьований формантний антропонімний фактаж «Дефтера Муфассала 1681 року» уможливило порівняння історичних власних назв різних типів із сучасними, розширює базу даних українського антропонімікону в діяхронії, що має велике значення для розвитку загальнослов'янської ономастики, зокрема антропоніміки. Крім цього, за таким взірцем можна опрацьовувати інші історичні джерела, які містять антропонімний матеріал.

Список використаної літератури

1. Купчинська З.О. Дефтер Муфассал 1681 року – унікальне джерело українського онімікону. *Студії з ономастики та етимології. 2019–2020*. К., 2021. С. 124–144.
2. Редько Ю.К. Сучасні українські прізвища (походження, словотвір, поширення). Львів, 2023. 552 с.
3. Kołodziejczyk Dariusz. The Ottoman Survey Register of Podolia (ca. 1681). DeFTER-i Mufassal-i Eyalet-i Kamaniçe. Part I: Text, Translation, and Commentary. Kyiv – Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute, 2004. 672 p., 6 maps.
4. Товариство українських родовідників – Рідні. Режим доступу : <https://ridni.org/karta/>

References

1. Kupchyns'ka Z.O. DeFTER Mufassal 1681 roku – unikal'ne dzherelo ukrayins'koho onimikonu. *Studiyi z onomastyky ta etymolohiyi. 2019–2020 roky*. K., 2021. S. 124–144.
2. Red'ko YU.K. Suchasni ukrayins'ki prizvyshcha (pokhodzhennya, slovotvir, poshyrennya). L'viv, 2023. 552 s.
3. Kołodziejczyk Dariusz. The Ottoman Survey Register of Podolia (ca. 1681). DeFTER-i Mufassal-i Eyalet-i Kamaniçe. Part I: Text, Translation, and Commentary. Kyiv – Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute, 2004. 672 p., 6 maps.
4. Tovarystvo ukrainskykh rodovidnykiv – Ridni. Rezhym dostupu : <https://ridni.org/karta/>

Список скорочень

- Ред. – Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наукова думка, 1966. 216 с.
 Редько 2023 – Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища (походження, словотвір, поширення). Львів, 2023. 552 с.
 СПЧ – **Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівещини)**. Чернівці : Букрек, 2002. 424 с.
 Тр. – Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ : Довіра, 2005. 509 с.
 Чуч. – Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців : історико-етимологічний словник. Львів : Світ, 2005. 703 с.
 ДМ – **Kołodziejczyk D. The Ottoman Survey Register of Podolia (ca. 1681). Defter-i Mufassal-i Eyalet-i Kamanize. Part I: Text, Translation, and Commentary.** Kyiv – Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute, 2004. 672 p., 6 maps.

References

- Ред. – Red'ko Yu. K. Suchasni ukraiyins'ki prizvyshcha. Kyiv : Naukova dumka, 1966. 216 s.
 Редько 2023 – Red'ko Yu. K. Suchasni ukraiyins'ki prizvyshcha (pokhodzhennya, slovtovvir, poshyrennya). L'viv, 2023. 552 s.
 СПЧ – **Slovyk prizvyshch: praktychnyi slovozmynno-orfohrfichnyi (na materialy Chernivechchynu)**. Chernivtsi : Bukrek, 2002. 424 s.
 Тр. – Triiniak I. I. Slovyk ukrainskykh imen. K. : Dovira, 2005. 509 s.
 Чуч. – Chuchka P. P. Prizvyshcha zakarpatskykh ukraintsiv : istoryko-etymolohichnyi slovyk. Lviv : Svit, 2005. 703 s.
 ДМ – **Kołodziejczyk D. The Ottoman Survey Register of Podolia (ca. 1681). Defter-i Mufassal-i Eyalet-i Kamanize. Part I: Text, Translation, and Commentary.** Kyiv – Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute, 2004. 672 p., 6 maps.

ANTHROPONYMS OF PODILLIA IN THE XVII CENTURY IN -АШ, -АШКО

Zoriana Kupchynska

*Ivan Franko National University of Lviv
 Professor Ivan Kovalyk Ukrainian-language department
 1 Universitetska Str., room 234, 79001, Lviv, Ukraine
 phone: 032 239 47 17
 e-mail: kupchynska@gmail.com
 https://orcid.org/0000-0003-0000-0345*

This study is devoted to the investigation of Ukrainian anthroponyms ending in -аш, -ашко from the 17th century, which are attested in the little-known Turkish historical source Defter Mufassal 1681. The purpose of this study is to analyze the structure and formative bases of proper names in Defter Mufassal 1681, which were formed using the suffixes -аш, -ашко. **To achieve this goal, the following tasks have been set: 1) to identify Ukrainian anthroponyms of the 17th century from the Defter Mufassal 1681 that contain the formants -аш, -ашко; 2) to analyze proper names of people and compare them with the modern Ukrainian anthroponymicon; 3) to identify those onyms that are not recorded at the present stage.** The article uses descriptive methods and methods of analysis, systematization, and comparison. This study is a continuation of a series of studies by the author. The study found that the analyzed fragment of anthroponymy from the Deftera Mufassala 1681 indicates that the system of Ukrainian proper names is historically and territorially unified. Proper names ending in -аш, -ашко already in the 17th century showed that such anthroponyms are unique identifiers of Ukrainians in Podillia, which is confirmed at the present stage. This study has restored an anthroponymicon that has been lost

today, but thanks to a Turkish monument, a fragment of historical anthroponymy has been recreated. The isolated proper names ending in -аш, -ашко confirm that in the 17th century there was an extensive register of borrowed proper names that were adapted to the Ukrainian language and became the basis for surnames of these types. The motivational bases for anthroponyms ending in -аш and -ашко were mainly Christian names. The adaptation of canonical nouns took place through suffixation. It is promising that the newly discovered historical proper names of various types expand the database of Ukrainian anthroponymy in diachrony, which is of great importance for the development of Slavic onomastics, in particular anthroponymy.

Key words: anthroponymicon, anthroponyms ending in -аш and -ашко, derivational bases, proper names of people, Defter Mufassal 1681.

*Стаття надійшла до редакції 31.01.2026
доопрацьована 02.02.2026
прийнята до друку 05.02.2026*